

HUIZE BERESTEIJN

Een geschiedenis van beren en burgers

door Jane Koopstra-Kraal

Inhoud	Pagina
Voorwoord	5
Hoofdstuk 1: Hoe het allemaal begon	6
Hoofdstuk 2: Jhr. Hugo van Beresteijn – Toujours ou Jamais	9
Hoofdstuk 3: Willem Frederik Christ	11
Hoofdstuk 4: Frederik Hendrik van Iterson – Noli me Tangere	12
Hoofdstuk 5: Johannes Mattheus van Kempen Sr.	15
Hoofdstuk 6: Anthonius Everdinus van Kempen	15
Hoofdstuk 7: Johannes Mattheus van Kempen Jr.	15
Hoofdstuk 8: Hendrik Hermanus Gerrit Wullings – Tucht baart Vrucht	16
Hoofdstuk 9: Henry Pierre Heineken – de Bierbrouwer	29
Hoofdstuk 10: Jhr. George Margaretho Emile van Suchtelen en Het Tijdperk van de paters Kapucijnen	31
Hoofdstuk 11: de Congregatie van de Montfortanen, 1954 – 2001	33
Hoofdstuk 12: Slotwoord	39
Geraadpleegde bronnen	40
Foto's en ander beeldmateriaal	41

Voorwoord Hier het allemaal begon

Met veel plezier heb ik gewerkt aan het samenstellen van dit boekje. Mijn interesse werd gewekt toen de Congregatie van de Montfortanen het landgoed Beresteijn in 2001 verkocht. Een gesprek met Mevr. v. Beresteijn, de weduwe van de achterkleinzoon van de eerste eigenaar, en met de Montfortanen en inzage van de kadastrale gegevens leverde voldoende aanknopingspunten op voor uitgebreider onderzoek. Via Mej. Begeer kwam ik in contact met de heer v. Iterson, de achterkleinzoon van de 3^e eigenaar; hij droeg ook belangrijke informatie aan, evenals een aantal oud-leerlingen van Instituut Wullings die de door mij gehouden lezingen bezochten.

Van deze gelegenheid maak ik dan ook gaarne gebruik om mijn dank uit te spreken aan Mevr. v. Beresteijn, Mej. Begeer, Pater Schrama en Broeder Lathouwers, de heer v. Iterson, Mevr. Hèg-v. Kempen, de heer Berkhuisen, de heer de Lint, de heer Eddy, de heer Joop Peeters, de Gemeente Voorschoten en het Kadaster in Zoetermeer voor hun bijdragen en onbaatzuchtige medewerking. Zonder hun verhalen, documenten, foto's en ansichten was dit boekje niet tot stand gekomen.

Verder gaat mijn dank uit naar de bestuursleden van de Vereniging Leefbaar Voorschoten voor hun steun in het algemeen en hulp bij de lay-out.

Jane Koopstra - Kraal

Hoofdstuk 1: Hoe het allemaal begon.

Huize Beresteijn is een begrip in Voorschoten, vanwege Instituut Wullings, dat Voorschoten van 1893 tot 1945 op onderwijsgebied op de kaart heeft gezet, en door de Congregatie van de Montfortanen, die van 1954 tot 2001 de leiding heeft gehad over een seminarie, een internaat en tenslotte het Montforthuis. Toen er tenslotte nog maar een handjevol bejaarde paters overbleef, besloot de Congregatie het complex te verkopen. De gemeente Voorschoten startte een versnelde procedure op om in ieder geval de voorgevel, de oprijlaan, de voortuin met vijver en de grot achter in het bos op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen, welk besluit op 29 januari 2002 bekrachtigd werd.

Een gemeente die in de 18^e eeuw zeker 25 buitenplaatsen heeft gekend en prijs stelt op de instandhouding van haar cultureel erfgoed is er uiteraard veel aan gelegen het weinige dat daarvan nog rest zo goed mogelijk voor de volgende generaties te bewaren.

Een buitenplaats is een landhuis met bijgebouwen en toebehoren gelegen in een formele aanleg of landschapspark en vormt daarmee één geheel. Vaak waren buitenplaatsen eigendom van het burgerlijk patriciaat dat sterk opkwam door de bloeiende handel en nijverheid. Het was een statussymbool, waar men vaak alleen in de zomer woonde. Hun eerste, belangrijkste huis was in de stad, in dit geval in Den Haag of Leiden.

De buitenplaatsen zijn voornamelijk op de strandwallen gebouwd; vóór 1850 in classicistische stijl en daarna in neorenaissancestijl. Het is duidelijk dat ook Beresteijn tot deze laatste categorie behoort. Kijk maar naar de symmetrie, een iets naar voren stekend risaliet gekroond met timpaan geflankeerd door hoge raampartijen. Na 1850 werden er nog maar weinig buitenplaatsen gebouwd en reeds vóór het einde van de 19^e eeuw waren de meeste alweer verdwenen¹.

Toen Jhr. Hugo van Beresteijn in 1833/34 zijn huis bouwde was Voorschoten nog klein en landelijk. Vergeleken bij de grote steden, was de lucht hier zuiver en de aanwezigheid van de Vliet vergemakkelijkte het vervoer. De enige burens van Jhr. van Beresteijn waren de nieuwe bewoners van de er tegenover gelegen Buitenplaats Vredenhoef, de heer Cornelis Leembruggen, bier- en azijnbrouwer, gevestigd aan de Oude Vest in Leiden en Lid van de Raad van de Stad Leiden², de toenmalige eigenaar van Huize Berbice naast Beresteijn en de bewoners van Stadwijk, een buiten dat stond op de plaats van het huidige Beukenrode. Stadwijk was toen in het bezit van Daniël François van Alphen, die na een carrière in de Marine o.m. secretaris van de Hoge Regering en resident van Soerabaja was³.

De hele geschiedenis van Beresteijn begint zelfs op de buitenplaats Vredenhoef. Deze buitenplaats, die al een hele geschiedenis kende, was sinds eind 18e eeuw in het bezit van Pieter Marcus, die een aantal zeer belangrijke functies bekleedde in Leiden. Zo was hij lakenkoopman, kapitein van de schutterij, lid van de vroedschap, bestuurslid van de bank van lening, schepen en burgemeester van Leiden, ambachtsheer van Zoeterwoude en directeur van de levantse handel. In de winter woonde hij met zijn echtgenote in een riant pand op Rapenburg 48 en in de zomer op de buitenplaats zoals te doen gebruikelijk.

¹ De gegevens over buitenplaatsen in het algemeen komen uit Kastelen en Buitenplaatsen in Zuid-Holland

² 'Vredenhoef', J.F. de Boer

³ Het Landhuis 'Stadwijk' onder Voorschoten, zijn eigenaren en zijn bewoners, Jhr.Mr. W.A. Baud.

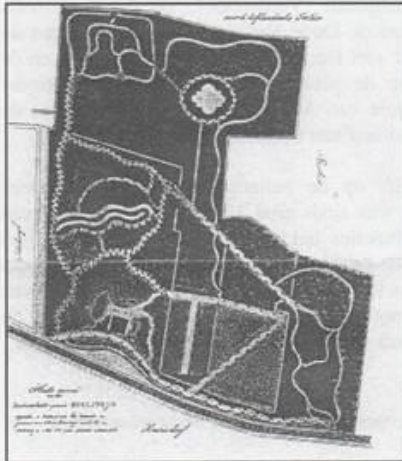
Vredenhoef met overplaats

Zijn tweede echtgenote, Ida Agatha Deutz, overleefde haar man en stierf kinderloos in 1830 op 80-jarige leeftijd. In datzelfde jaar werden via haar zaakgelastigde al haar bezittingen in het café bij de Burcht van Leiden publiekelijk bij opbod verkocht, waaronder de overtuin van Vredenhoef, groot ruim 9 ha, waarop Beresteijn later is gebouwd. Zij bezat naast de buitenplaats Vredenhoef, de overtuin, het pand op nr. 48 aan het Rapenburg, evenals het ernaast gelegen pand en nog 2 wei- en hooilanden achter wat nu Beresteijn is, aan de overkant van de huidige Admiraal de Ruysersingel.

Jhr. Hugo van Beresteijn kocht het perceel van 9 ha pas in 1833 en wel van Jan Willem Pauw⁴, de toenmalige eigenaar van het buiten Bethelhem aan de Vliet (einde huidige Badhuisstraat). Hij betaalde er fl. 7.000,- voor.

Op diverse minuutkaarten uit die tijd blijkt dat de overtuin werd gekenmerkt door een klassieke tuinaanleg uit de 18^e eeuw. Daarop is een zichtas in oost/west richting waarin een kruisvijver. Helemaal links achter in de tuin, wellicht op de verhoging die er nu nog is, is een theekoepel zichtbaar. De theekoepel vormde doorgaans een vast onderdeel van de buitenplaats (in dit geval van Vredenhoef). Het was een verzamelplaats tijdens de wandeling, overdekt onderkomen in de natuur, vaak op een verhoging met uitzicht, aan het einde van een zichtas of aan de rand of op de hoek van het terrein bij de weg (bijv. de theekoepel van Bijldorp die aan de Veurseweg lag tegenover de Papelaan). Veel theekoepels zijn verdwenen toen de buitens voor andere doeleinden werden gebruikt en ze hun functie verloren en in verval raakten.

De kruisvijver is tussen 1928 en 1930 gedempt.

Tekening P.A. v. Beresteijn: 1846; Paul Anne was de zoon van Jhr. Hugo van Beresteijn.

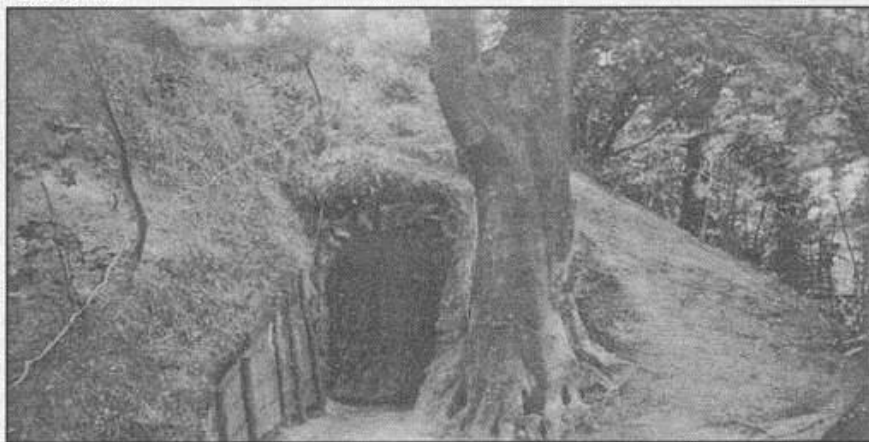
⁴ Gegevens verkregen van het kadaster in Zoetermeer.

Ook zichtbaar op de oude minuutkaarten is een vijver links achter het huis in de vorm van een slang, die er heden ten dage nog steeds in dezelfde vorm is.

Geleidelijk werd de klassieke tuin vervangen door de landschapstuin, die in Engeland in de 18^e eeuw in zwang kwam en begin 19^e eeuw ook in Nederland populair werd. In Zuid-Holland zijn praktisch alle klassieke tuinen tussen 1780 en 1850 omgevormd tot landschapstuinen. De liefde voor het buitenleven bloeide op door de literatuur en de schilderkunst. De landschapstuin leverde verborgen hoekjes en verrassingselementen op. Zo werd ook de rechte oprijlaan uit de klassieke tijd van kasteel Duivenvoorde opnieuw aangelegd met bochten om het verrassingselement te verhogen. Verder bouwde men van alles en nog wat in de tuin, ruïnes van middeleeuwse kastelen, chinese paviljoens, etc. Kijk maar naar de tuin van Versailles waar Marie Antoinette allerlei boerderijtjes liet bouwen om er met vriendinnen en hofdames voor boerinnetje te spelen. In dat perspectief moet ook de grot achter in de tuin van Beresteijn worden gezien. Je kon er schuilen tegen de regen, je kon er bijv. een kluizenaarspop in zetten om de gasten te vermaken. Zoiets heette dan een folly of een hermitage.

De stenen waarmee de grot is bekleed zijn later door de paters Montfortanen aangebracht. In de tijd van Wullings werden er ruzies tussen leerlingen uitgevochten, voornamelijk op het platje achter de grot aan de slootkant⁵.

De heuvel achter in het park, waarin ook de grot is gesitueerd en waarop de theekoepel ooit stond is een windheuvel, die oorspronkelijk was bedoeld om de wind van zee tegen te houden. Dat was uiteraard om luwte te verkrijgen, maar ook omdat de zilte wind slecht voor de beplanting was. In de tijd van de aanleg van landschapstuinen nam ook de diversiteit in de beplanting toe en werd uitgebreid met rode beuk, Italiaanse populier, treurwilg en diverse naaldbomen.

De grot op een ansicht uit 1902

⁵ Heer P.J. de Lint, oud-leerling van Instituut Wullings

Hoofdstuk 2: Jhr. Hugo van Beresteijn – Toujours ou Jamais

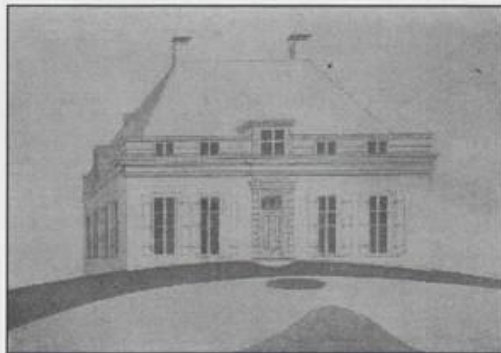
Jonkheer Hugo van Beresteijn maakte deel uit van een roemrijk geslacht dat al 200 jaar op kasteel Maurick in Vught had gewoond. De familie bezat ook Muysarik, Meeteren, Backershagen in Wassenaar en – gedurende vier jaar - Leeuwensteyn onder Voorburg. De v. Beresteijns kwamen hoogst waarschijnlijk reeds in de 15^e eeuw naar Amsterdam. De familie was afkomstig uit de buurt van Aken, waar nu nog een dorpje ligt dat Berestein heet. In de grafregisters van Amsterdam komt de naam rond 1550 officieel voor. Dat ze een voornamelijk familie waren blijkt wel uit het feit dat er tijdens hun verblijf in Haarlem drie familieportretten zijn geschilderd door niemand minder dan Frans Hals, die nu in het Louvre hangen. Ook door Rembrandt en Gerard Dou zijn familieportretten van de v. Beresteijns geschilderd.

Jhr. Hugo van Beresteijn en Jkvr. Anna de Jong van Beek en Donk

Jonkheer Hugo dankte zijn naam aan Hugo de Groot. Diens kleindochter trouwde ooit met een v. Beresteijn en sindsdien heten de eerstgeborene zoons steeds Hugo en Christiaan.

Hugo werd geboren in Den Bosch in 1790 en trad in 1818 in het huwelijk met Jonkvrouw Anna de Jong van Beek en Donk (NB) en vestigde zich met haar op Frisselsteijn in Veghel. In 1829 vertrok hij naar Leiden. Op zijn 19e was hij al wees, hij had beroep noch ambt, maar veel familievermogen. In 1833 kocht hij, zoals reeds eerder gezegd, het perceel van Jan Willem Pauw waarop hij in 1834 Huize Beresteijn liet bouwen. Het eerste huis was vierkant en had slechts één verdieping met opbouw.

Hij leefde wellicht boven zijn stand en moest in 1846 om financiële redenen het huis verkopen. Hij vertrok in eerste instantie naar Utrecht om later een klein huurhuis bij de Geestbrug in Rijswijk te betrekken, waar hij in 1857 berooid is overleden. Zijn vrouw overleed in 1863.

Bij Koninklijk Besluit van 1 oktober 1825 werd een aantal v. Beresteijns in de adelstand verheven. Op 16 oktober werd ook Hugo daar nog aan toe gevoegd en zo werd hij kort voor zijn komst naar Voorschoten Jonkheer. Tijdens de Bataafse Republiek was verheffing in de adelstand afgeschaft, maar sinds 1815 werd dit gebruik opnieuw ingevoerd.

Bij het verzoek tot verheffing in de adelstand werd het hiernaast afgebeelde wapen ingediend.

Het betreft hier geen echte beer, maar een mannetjeseverzwijn. Dit doorbreekt wel een beetje de mythe van de beren die altijd met Beresteijn geassocieerd zijn.

Een van de oudste officieel geregistreerde v. Beresteijns, die uit het grafregister van Amsterdam uit 1550, Gijsbert Janszoon, had als schildhouder voor het huismerk een mannetjesvarken, een beer dus. Kort daarna werd het usance de schildhouder in het wapen op te nemen en in 1579 liet de zoon van Gijsbert Janszoon, Cornelis van Beresteijn, door niemand minder dan Hendrick Goltzius een wapen tekenen met het mannetjeszwijn met als spreuk "Toujours ou Jamais". Oorspronkelijk was de achtergrond rood met een gouden beer; een aantal familietakken van de v. Beresteijns heeft deze kleuren gehandhaafd. Bij verheffing in de adelstand van o.a. Hugo is gekozen voor een gouden achtergrond met een zwarte beer. De steen waarop hij zit is de steen uit de naam Beresteijn.

Het is even wennen dat de beren van Beresteijn eigenlijk everzwijnen zijn, maar om dit in het juiste perspectief te plaatsen moeten wij ons verplaatsen naar de Middeleeuwen toen de jacht nog hoog in het vaandel stond en er een heel andere symboliek gold dan heden ten dage. Het everzwijn is een van de oudste wapenfiguren en was vaak een heroïsch symbool. De Duitse keizer Hendrik VI voerde de afbeelding van een everzwijn mee op een veldtocht tegen de vikingkoning. Het vierde werk van Hercules in de mythologie was het vangen van een reuzeneverzwijn. Verder gold het als een heilig dier, gewijd aan de zonnegod waarvan de mensen het ploegen hadden geleerd. Het was een symbool van vrijheid en ontembare kracht⁶.

Diverse soorten beer in het familiewapen

Na 1579 is het wapen vele malen opnieuw getekend, soms lijkt het een beer (een ours), soms lijkt het wel een aap, maar altijd met de ketting aan de steen geketend. Midden 16e eeuw staat het dier los en is dan weer duidelijk een everzwijn. Op het wapen uit 1825 zit hij weer vast aan de steen geketend.

Veel van de bovengenoemde informatie over de familie en het wapen komt uit 2 lijvige boeken samengesteld door Jhr. Eltjo v. Beresteijn: één over de genealogie van de familie en de ander over de iconografie.

Beide liggen ter inzage op het Centraal Bureau voor de Genealogie, welk bureau is opgericht door genoemde Jhr. Eltjo v. Beresteijn.⁷

⁶ Ontleend aan een artikel in het Leids Dagblad d.d. 18 januari 2002 van Wilfred Simons

⁷ Deze boeken ingezien bij Mevr. v. Beresteijn, waaraan veel informatie over de familie is ontleend.